

Filozofia emocionality¹

Andrej Démuth: Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy

Pusté Úľany, Schola Philosophica 2019. 181 s.

Autor recenzovanej monografie *Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy*, Andrej Démuth, je renomovaný slovenský filozof, ktorý sa skúmaniu estetickej skúsenosti venuje dlhodobo. Svedčia o tom jeho početné domáce aj zahraničné knižné,² zborníkové³ aj časopisecké publikácie.⁴ Prístup Andreja Démutha k téme estetickej skúsenosti a emocionalite má interdisciplinárny charakter a zahŕňa pohľad filozofie, estetiky, psychológie, evolučnej biológie a kognitívnych vied.

Aj v recenzovanej publikácii, *Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy*, nájde čitateľ skĺbené rozmanité filozofické (existencializmus, fenomenológia, filozofia vedy, hermeneutika, filozofia umenia, filozofia emocionality a i.) a vedecké prístupy (biochémia, neuroveda, psychológia a i.). Tri zásadné otázky, ktoré si autor kladie naprieč celým textom a ktoré tvoria jeho podstatu, sú odveké filozoficko-estetické problémy: 1. *Čo majú krásne veci spoločné?* 2. *Ako prežívame estetickú skúsenosť?* a 3. *O čo ide v estetickej skúsenosti?*

Autor sa k možnosti skĺbenia filozofického a vedeckého, presnejšie fenomenologického a kognitívneho prístupu vyjadruje najmä v podkapitole 4.6.:

-
- 1 Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0166.
 - 2 Pozri napríklad: Démuth, A., *Beauty, Aesthetic Experience, and Emotional Affective States*. Berlin, Peter Lang 2019. Démuth, A. – Rušinová, M., *Cognitive Aesthetics in Classical German Philosophy*. Berlin, Peter Lang 2019. Démuth, A. – Démuthová, S. – Slavkovský, A., *Mathematics and Beauty. An Attempt to Link the Cognitive and Philosophical-spiritual Aspects of Beauty*. Berlin, Peter Lang 2019.
 - 3 Pozri napríklad: Démuth, A., Vnímanie obrazu je výpočet. In: Gerát, I. – Zervan, M. (eds.), *Algoritmy obrazov – obrazy algoritmov. K povahe výskumov v súčasnom umení*. Bratislava, Nadácia NOVUM 2019, s. 48–66. Démuth, A., On the Possibilities of Uniting Philosophy with Cognitive-scientific Examinations of Beauty. In: Démuth, A. (ed.), *Cognitive Rethinking of Beauty: Uniting the Philosophy and Cognitive Studies of Aesthetic Perception*. Berlin, Peter Lang 2019, s. 113–135. Démuth, A., The Cognitive Aspects of Aesthetic Experience – Introduction. In: tamže, s. 7–13. Démuth, A., Selected Problems in Cognitive Research of Aesthetic Experience: The Examination of Beauty and the Problems of Methodology. In: Démuth, A. (ed.), *The Cognitive Aspects of Aesthetic Experience – Selected Problems*. Berlin, Peter Lang 2019, s. 7–21.
 - 4 Pozri Démuth, A., Fenomenologicko-existenciálna analýza krásy alebo čo by o kráse mohol napísať Heidegger z „Bytia a času“. *Filozofický časopis*, 67, 2019, č. 4, s. 561–575. Démuth, A., Tri historické matematické prístupy ku skúmaniu krásy. *Filozofia*, 71, 2016, č. 9, s. 759–770. Démuth, A., K problematike geometrizovania krásy a estetických pojmov. *Filozofia*, 75, 2020, č. 2, s. 121–132.

„Predbežný náčrt skúmania“: „Zodpovedanie predložených otázok skúmania... predpokladá hľadanie odpovedí najskôr z pozície subjektívne prežívanej skúsenosti a z jej fenomenologického opisu a následne z pozícií kognitívnovedného výskumu. Oboma prístupmi pritom možno zodpovedať každú z jednotlivých otázok z každej perspektívy osobitne a následne po ich zodpovedaní prikročiť k riešeniu ďalších otázok, a to opakovane.“⁵ Filozoficky zorientovaného čitateľa zaujme štruktúra textu, ktorú autor zvolil. Je inšpirovaná Heideggerovou štruktúrou a metódou z jeho knihy *Bytie a čas* a vyvoláva pochopiteľné očakávania. Andrej Démuth ich postupne naplňa v texte, ktorý rozdelil na päť častí.

V prvej časti, „Zabudnutosť emociality a problémy jej výskumu“ zdôvodňuje A. Démuth opodstatnenosť skúmania emociality. Jej fundamentálnosť spočíva v tom, že racionálne uvažovanie vyrastá a čerpá práve z emociality, ktorá tvorí základ toho, kým sme. V tejto úvodnej časti recenzovanej monografie autor uvažuje o emóciách v súvislosti s Gärdenforsovou ideou konceptuálnych priestorov, podľa ktorej by emócie „predstavovali multidimenzionálne objekty a podobne ako farby, pre ktorých väčšinu nemáme pomenovanie, utvárajú kontinuálne členený priestor..., v ktorom by bolo možné jednotlivé významové celky dobre diferencovať na základe odlišných sýtení jednotlivých dimenzií“.⁶

Tento prístup je možné vnímať ako autorovu definíciu a zároveň metodologické odzrkadlenie sa k jeho skúmaniu emociality, krásy a estetickej skúsenosti. Andrej Démuth vymedzuje tri kľúčové problémové oblasti výskumu emociality: metafyzický status emócií, epistemický problém a problém subjektivity emociality. Zdôvodniť existenciu emócií sa tu autor pokúša cez pohľady evolucionistov (Darwin, Ekman, Damasio a i.) a fenomenológov (Zahavi, Steinbock a i.), čo sa mu však ukazuje ako nepostačujúca platforma, keďže oba prístupy chápu emócie ako čosi, čo „...samo o sebe autonómne vlastne neexistuje – čo je len javom, ktorý necháva vidieť či nevidieť niečo hlbšie, niečo podstatné – stav organizmu“.⁷ Démuth odôvodňuje význam emócií ešte hlbšie: emócie odkrývajú nás samotných, naše rozumenie seba samému.

Druhá časť recenzovanej monografie je venovaná prípravnej analýze skúmania estetickej skúsenosti. Autor tu načrtáva rozsiahly prehľad historických prístupov skúmania krásy, od pytagorejských vymedzení krásy cez Platóna, Aristotela, Kanta a Reida až k experimentálnej a empirickej estetike, neurofenomenológii a neuroestetike a iným súčasným spôsobom skúmania estetickej skúsenosti. Súčasťou tejto kapitoly je aj terminologické vymedzenie pojmov skúsenosť a estetická skúsenosť, ktoré už nie je iba prehľadovou predohrou, ale explicitným formulovaním

5 Démuth, A., *Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy*. Pusté Útany, Schola Philosophica 2019, s. 60.

6 Tamže, s. 19.

7 Tamže, s. 17.

autorovho chápania estetickej skúsenosti. Cez postupné etymologické odkrývanie pojmov emocionalita a skúsenosť sa A. Démuth dostáva k šiestim črtám estetickej skúsenosti. Čitateľa nejako mimoriadne neprekvapí, že ju autor vymedzuje ako *zmyslovú, reflektujúcu a upriamujúcu pozornosť*, avšak ďalšie tri črty sú v literatúre a skúmaní filozofov už menej spájané s estetickou skúsenosťou.

Ide o *temporálnosť, hodnotenie a prítomnosť poznatkov a iných obsahov vedomia*. Temporálnosť rozhodne nepatrí medzi nejaké všeobecne prijímané črty estetickej skúsenosti, naopak, u mnohých autorov nájdeme skôr platónsku alebo schopenhauerovskú predstavu bezčasia a bezčasého rozplynutia sa v objekte. Démuth naopak vníma prežívanie estetickej skúsenosti, a teda vlastnej subjektivity ako „... viazané na prítomnosť a jej smerovanie do budúcnosti“.⁸ Hodnotenie je črta estetickej skúsenosti, ktorú nájdeme skôr u súčasných psychológov umenia a estetikov a súvisí s porovnávaním objektu s minulými skúsenosťami. A napokon, súčasťou estetickej skúsenosti sú podľa Andreja Démutha vždy aj naše poznatky, presvedčenia, predsudky. Teda to, čo napríklad Popper označil ako kontext očakávania a neskôr *horizont očakávania*. Podľa Poppera, alebo napríklad aj Gombricha – a ak správne čítam Démuthovu knihu, aj podľa neho – neexistuje zmyslová (vlastne akákoľvek) percepcia mimo kontext poznatkov, viery, predsudkov.

Tretia časť recenzovanej monografie je venovaná fenomenologicko-existenciálnej analýze estetickej skúsenosti z prvej osoby. Autor ju vystaval na zhrňujúcej interpretácii Husserla, Heideggera a Merleau-Pontyho. Najrozsiahljšia, štvrtá časť knihy napokon ukazuje autorov odborný presah k neurovede a sociálnej psychológii. Zároveň sa v tejto kapitole vynoria tie najzásadnejšie otázky významu krásy pre jednotlivca: súvislosti krásy a dobra či krásy ako hľadania lepšieho sveta. Záverečná časť je pokusom o zhrnutie významu emócií a presunutie pozornosti k emocionálite z perspektívy druhej osoby.

Andrejovi Démuthovi sa v recenzovanej monografii podarilo jednak nenásilne premostiť problém metafyziky emócií a estetickej skúsenosti s evolučnou biológiou, kognitívnymi vedami, neurovedami a psychológiou, jednak pokryť nezaplnené miesto v slovenskom filozofickom priestore, kde sa emóciám doposiaľ nevenovala výraznejšia pozornosť. Možno tak konštatovať, že autor sa stáva priekopníkom filozofie emocionality v kontexte kognitívnej vedy v domácom filozofickom prostredí.

Renáta Kíšoňová

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
renata.kisonova@flaw.uniba.sk

8 Tamže, s. 54.